

Latviešu tautas lielais dzejnieks un brīvības cīnītājs

Paies 25 gadu kopš miris strādnieku šķiras uzticamais cīnītājs, lielais dzejnieks un revolucionārs Jānis Raiņis. Dzīvē iemējis jau veselu paaudzi, izcīnījis vīzīgākās kaujas, uz mūžu mūžiem latviešu tautai nometusi apspiežu jūgu, iegājis brīvo padomju tautu brālīgajā salmē. To visu valrs Raiņis nepieredzēja, bet mums ne brīdī nav bijusi sajūta, ka liela uzvara izcīnīta bez viņa līdzdalības, ka Raiņis kaut vienu dienu nebūtu bijis mūsu ierindā.

Cetpadsimt liela apjoma sējumus sastāda Raiņa dzejas, drāmas, publicistika, viņa nemirstīgā daiļrade. Sākdams ar krājumu «Tālas noskaņas zīlā vakarā» (1903), kas sarakstīts galvenokārt Slobockas trimdā, izaudama pilnā spēkā 1905. gada revolūcijas krājumos «Vētras sēja» un «Klusā grāmata», lugu «Uguns un nakts», poemā «Ave solī», noslēdams ar grāmatu «Mūža cīņās» (1940), kas rakstīta garus gadu dešmitus, bet sava asā revolucionārā saturs dēļ varēja iznākt tikai padomju varas laikā. Raiņa daiļrade ietver latviešu strādnieku šķiras cīņu gaitas no pašiem pirmajiem sākumiem līdz lielās uzvaras dienām un rītdienas skatījumiem.

«Mana dzeja ir priekš proletariāta un viņas uzdevums to stiprināt garā un jūtās uz lieto gaitu», — rakstīja Raiņis.

Dzimis turīga muļķis rentnieka ģimenē (1865. gada 11. septembrī), nākamais dzejnieks jau agrā cērnībā iepazīst ar dzīves asajiem kontrastiem. Gar Randeņiem mūžvērš lielceļi uz Daugavpili, pa to dodas darba meklētāji, tieģrēžas palūgt ādēnsmaiku, naktsmājas. Turpat lejā plūst Daugava, pavarasas lēt plūsti, un krastā labl var saklausīt plostnieku dziesiņu.

Pastāvīgā saskare ar krievu ļaudīm, baltkrieviem, poliem, lietuviešiem, vienāda dzīves jūga nesējām, agri modina arī Raiņi ciešu draudzību ar citām tautām. Ģimenē runājusi kādas 8 valodas un izloksnēs. Vēlāk, to atcerēdamies, Raiņis raksta, ka «internacionālitate — lai arī kāda — jau tik agri darijusi uz mani iespaidu».

Ceļš gar Daugavu aizved līdz Gričai — tur tagad paceļas atjaunotā Raiņa vārdā nosauktā skola, kurv Raiņis apmeklēja no 10. līdz 14. dzīves gadam. Te sākas pirmie literārie pasākumi, skolā mācītie rakstnieki, kā arī veseli grāmatu kaisni, ko zēns atrod nama bēnīnos. Grīvas skolā, un jo īpaši ģimnazijas gados Rīgā, Raiņis izlīdza turpat visus grieķu un romiešu autorus, krievu, vācu, franču literatūru. Puškinu, Lermontovu, Koļcovu Raiņis te min starp vispirmajiem.

Ģimnazijas gados Raiņis cieši iedraudzējies ar savu klases biedru Pēterī Stučku, revolucionārās strādnieku šķiras izcilu darbinieku. Beļģu skolu, viņi abi dodas uz Pēterpili studēt tiesības.

«Pēc pirmajiem māju un skolas iespārdiem universitātes gados Pēterpilī brīvais un plašais miljons pilsētas gars pārņēma sava atmosfērā», rakstīja Raiņis. Pilsētas publiskajā bibliotēkā Raiņis iepazīst ar krievu revolucionāro demokrātu darbību, viņa rokās nonāk arī pirmā marksistiskā literatūra, galvenokārt Plehānova sacerējumi. Raiņis iesalstis revolucionāro studentu pulciņu darbā. Turpinās nopietnas literatūras studijas, arī Raiņa pašā literārā darbība, galvenokārt satīra. «Par paraugu šīs bija progresīvie krievu rakstnieki, pirmā kārtā Sēdriņš — Salikovs», rakstīja Raiņis. Tāpat arī Antons Čehovs, kas tajos gados bieži publicējās Pēterpilī satīriskajos žurnālos.

Tādā kārtā jau literārās darbības sākumā Raiņis apguvis sava laika progresīvās kultūras sasniegumus, viņam ir bagāti dzīves vairojumi, īpatnēji sabiedriskajos jautājumos, marksistiskā pasaules uzskata pamati. Tas nosaka gan viņa tālākās darbības idejisko saturu, gan arī jaunrades meistariību.

Par istu, līdz galam pārbaudītu strādnieku šķiras dzejnieku Raiņis kļūst Slobockas trimdā, kurp viņš izsūtīts par revolucionāru darbību «Jaunās strāvas» kustībā. Slobockā, bijušā Vjatkas guberņā, toreiz bija izsūtīti ap 30 revolucionāru, starp tiem valrs krievu biedru, ar kuriem Raiņis cieši iedraudzējās. Vēlgi viņi seko notikumiem Krievzemē — slepus atstājot te viņi saņem Lēnina «Iskru», uz plāna zidpaprā iespēstais laikraksts iet no rokas rokā. «Nojautām, ka tas izzvana jaunu strādnieku šķiras aktivitātes laikmetu», raksta atmiņās Raiņa māsa Dora Stučka, kas bija devusies trimdā līdz savam dzīves bēdram Pēterim Stučkam. Raiņis gūst teorētisku skaidrību strādnieku šķiras cīņās jautājumos, sāc aktīvu literāru darbu, kas viņu jau pašā sākumā izvirza latviešu revolucionārās literatūras augstākajā virsotnē.

Trimdas gados Raiņis pabeidz cietumā iesakot komediju «Pusdienāts», asu satīru par latviešu buržuaziju, kas lūko atzīmēt sev aizņemtos senču dievus un gara tumsību, lai tā jo ērtāk varētu uzstāties tautai uz kakla. Šo censību vienīgo ideālu Raiņis raksturo ar Raiņa Andreja iroņiskajiem vārdiem:

«Visa miljons latviešu bojā var iet.

Kad vienā latviešu miljonārs zied!

Slobockā uzrakstītas pašas ievērojamākās Raiņa revolucionārās dzejas — «Lautās priēdes», «Rita vēlj», «Pazu-dusis dēls», «Pastardienā» un desmitam citu, kas 1903. gada iznāca, sakopotas krājumā «Tālas noskaņas zīlā vakarā». Šī grāmata kļuva par latviešu darba tautas, par revolucionārās strādnieku šķiras cīņas domu un apņēmības spīglīto izteicienu 1905. gada priekšvakarā. Andrejs Upiņš vēl daudzus gadus vēlāk rakstīja: «Tā ir dzeja, kas nenoveco, šodien tā liekas tikpat jauna un skanīga kā viņēja priekšvakara laikā... Kā visai zemei dzirdama himna cīnītāju pulkiem lielā uzbrukuma sākumā skan dzejolis «Lautās priēdes». Visā latviešu līriķā nav otras tādas dzejas, kas dailes nosūglā un iedvesmojotā revolucionārā spēkā varētu pēlējiznāties šiem nemirstīgajiem Raiņa pantiem.» Raiņa dzeju iespēdās darba tautā bija jo īpaši liels 1905. gada diēnas, kad Raiņis, no trimdas atgriezies Latvijā, veic arī revolūcijas sagatavotāja un organizētāja uzdevumus. Parādās alziēni jauni

Sakarā ar J. Raiņa nāves 25 gadu atceres dienu *

literatūrai. Uz to pašu viņš

FR. ROKPELNIS

ar citām tautām, ar milzi-

gās, brālīgās krievu tautas

iedzīvotājiem.

«Bet latviešu tauta, — turpina Rai-

nis, — nav nogurusi un izmisusi, bet jau-

nu spēku un cerību pilna; viņa vēlas dzī-

voft plašu dzīvi, nevis ieslēgtu šauros no-

vecojos vācu-baltu uzskatos, viņa vēlas

pieadīties plašajai krievu tautas dzīvē.»

Kāda cita raksta Raiņis atzīmē, ka

mes «izjūtam patiesu draudzību ar krievu

tautu, šī draudzība dibinās uz etnisku

asinsradniecību, uz visu vēsturi, un tā jo

ciešāka tāpēc, ka saskan ar mūsu augstā-

ko labumu un izdevīgumu», jo visu lat-

viešu tautas ekonomisko stāvokli nosaka

«visciešākā saskare ar Krieviju».

Šo savu līdz galam pārdomāto ieskatu

par latviešu tautas vienīgi iespējamo at-

stāstības ceļu kopā ar brālīgo krievu tau-

tu Raiņis atzīst un nemīlīgi propagandē

arī visus nākamos gadus. Turklāt Raiņis

pāreizi saprot, ka vispirms tas nozīmē

krievu un latviešu proletariāta visciešā-

ko vienību cīņā par kapitalisma gāšanu. Šī

doma skaidri pasacita, piemēram, Raiņa

uzrakstītā «Protestā pret vācu socialde-

mokratijas nostāšanās kara pusē»

(1914. gada septembrī). «Jāizteic latviešu

proletariāta uzskats par viņu organisku

piederību pie krievu proletariāta cīņās

par jaunu socialo iekārtu», rakstīts

šajā dokumentā.

Kad 1916. gada 5. aprīlī Vācijas kanc-

lers reichstāgā sēdē paziņo, ka Vācijā ne-

kad labprātīgi neatdos Krievijai zemes

un tautas starp Baltijas jūru un Volinijas

purvieni, vienlauga, vai tie būtu polji,

lietuvieši, latvieši, Raiņis Sveicē sacer

pazīstamo «Protestu pret nodomato Latvijas

pieveļošanu Vācijai». Raiņis raksta, ka

«Mēs, latvieši, atbrīvošanu prasām ne kā

atrasaunu no Krievijas, bet gan kā brīvu

nacionālu attīstību uz latviešu valodas un

ipatnību pamatiem, kāda mums iespējama

visas Latvijas (Kurzemes un Vidzemes un

Vitebskas latviešu daļas) politiskās auto-

nomijas ietvaros un krievu valsts savienī-

bi. Cieši ticēdams, ka no šī kara Krie-

vija izies brīva un spēcīga, Raiņis norā-

dā, ka «Ar visliem demokrātskajiem

elementiem vienoti brālīga cīņā par šo

nākošo, brīvo Krieviju, mēs, latvieši, jau

1905. g. pāņesam visas vācu-baltu muiz-

nietu vadītās kontrevolucionāras šausmas; un

tagad, kad vācu valdība šīs, kā arī

reakcionārās prūšu muizniecības centienus

atziņusi par savējiem, mēs šo cīņu turpi-

nam. No šīs cīņas, nevis no vienas vai

otras valdības mēs ceram atbrīvošanu —

brīvu Latviju brīvā Krievijā».

Tā vienmēr paliek Raiņa vadošā ideja,

domājot un cīnoties par latviešu tautas

nākotni.

Pēc Oktobra socialistiskās revolūcijas

uzvaras, atbēdēdams ar vēstuli biedriem,

kuri jautā, kā Raiņis saprot tezi — brīva

Latvijā brīvā Krievijā, Raiņis raksta:

«Manu pārliecību šīs ziņāt un, kā redzu,

neņemam man jaunās, es gribu Latviju un

brīvību — brīvība ir tas pats, kas dzīves

iespēja. Formula: brīva Latvija, brīvā

Krievijā ir socialistiskā Latvija socialisti-

skajā Krievijas federācijā».

Par proletariāta diktatūru Raiņis

1915. gada augustā rakstīja dienasgrā-

mā: «Proletariāta diktatūra uz laiku kā

katra diktatūra ir vēsturiski nenoliedzams

ciņās līdzeklis, viņš ir jāņem kā tāds.»

Mēs redzam, ka Raiņis nav nekāds pa-

sīvs saprotājs par iecerētu nākamības

valsti, bet gan aktīvs cīnītājs par tās uz-

ceļšanu, kas izprot katrā cīņās posma

konkrētos uzdevumus un visas lielās cīņas

attīstības pakāpes.

Krievu tautā, Krievzemes revolucionā-

rā strādnieku šķīrā Raiņis saskata to

vēsturisko spēku, kas panāks pirmo lielo

uzvaru visu zemju proletariāta kopīgajā

cīņā par kapitalisma gāšanu. Vienība ar

lielo krievu tautu un visām pārējām

Krievzemes tautām latviešu tautā izcīnīs

brīvu socialistisku Latviju socialistiskās

Krievijas federācijā.

Tā būs pirmā izšķirošā pakāpe, kas

nosacīs visu tālāko cilvēces attīstību.

Tā ir šī lielā nākamības valsts, kuru

Raiņis nenomirīs tēlo savā daiļradē. No

turienes viņa dzejas un lugās tik bieži at-

nāk vēstneši, par to runā Spīdola «Uguns

un nakts» noslēgumā, vēstīdama diēnas,

kad ne tauta pret tautu valrs karos, bet

visas kopā pret tumsu.

Raiņis rakstīja:

Es savu mūžu bijis cīnītājs

Un pirmā rīdā vienmēr esmu kāvēs —

Par mūsu tautas tālo nākotni.

Kas jūdzās ir liels, šodien pat.

Raiņim bija tiesības tā rakstīt. Nekad

Raiņis savā dzīvē un darbā nav atstājis

kaujas lauku cīņā par socialistiskās revo-

lūcijas uzvaru, — arī buržuaziskās Lat-

vijas laikā ne.

Hakāturīga ir Raiņa pārbrūkšanas sa-

mērā gara priekšvēsture. Pacīlāts, savil-

gots Raiņis emigrācijā pārdzīvo Februāra

revolūcijas diēnas — veikts milzu solis

ceļā uz strādnieku šķiras uzvaru. Viņš grib

bow ierindās. Pēterpili, Rīgā, lielajā Kriev-

zemē kas nometusi kara jūgu». Viņš gata-

vo's uz mājām, slimība to aizkavē, bet

arī i c i l l i n e s v i n š l ū k o v e i k t s a v u d a r-

b a n i r e v o l ū c i j a s t ā l k a j a a t t i s t ī b ā. N o

Sveices nāk telegramas:

8. 5. 17. Rīgā, Strādnieku deputātu pa-

domēl.

Saņēmu Ziņotāju. Lai dzīvo Krievijas

demokrātiskā federatīvā republika, Lat-

vijas revolūcijā!

4. 7. 17. Petrogradā, Latviešu strādnie-

ku žurnālam.

Vai jūs ar mieru publicēt bez honorāra

manas agrāk aizlēgtās dzejas?

Tai pašā diēnā:

Rīga, Iskorad.

Vai jūs vēlētos publicēt bez honorāra

manu agrāk aizlēgto dzeju antoloģijū?

Valrāk viņš nevar tajās diēnās, — bet

šo iso telegramu rindās, vēstules bēd-

riem, ierakstos dienasgrāmātā runā de-

dzīgā patiesa revolucionāra sirds. Tur-

klāt Raiņis arī saprot notikumu attīstību,

viņš neapstājas pie Februāra. «Es gadu

trešo revolūciju», ieraksta viņš diēnas-

grāmātā.

Krievijas trešā revolūcija, Lielais Ok-

tobris, atklāja jaunu eru cilvēces vēsturē.

Raiņis izprot šī pasaulvēsturiskā notikuma

nozīmi. Lielā krievu tautā, Krievzemes

proletariāta pārrāvis kapitalisma fronti,

uzvarējis Raiņa pamatšķīrā. Raiņim te

nav nekādu problēmu — pieņem viņu ne-

pieņem, tā ir viņa revolūcija. «... man

tā viena dzīve ir, tā visa nododama socia-

lismam», rakstīja Raiņis 1907. gadā.

Kur vēl lielās gandarījums pasaulē, kā

redzēt sava mūža mērķa pildīšanās!

«Mēs bijām kā spārns», raksta Raiņis

Pēterim Stučkam un māsai Doral, kuri

padomju valdības uzdevumā aicināja Raiņi

uz jauno Dzimteni.

Raiņim arī šoreiz neizdodas pārbrukt

mājas. Latvijā viņš atgriežas 1920. gadā,

kad savas asinsdziesiņās svinēja latviešu

buržuaziju, slepkavodama, mocīdama cie-

tuomas revolūcijas cīnītājus.

Sākas pats grūtākais Raiņa dzīves

posms — «trešā trimda», kā viņš pats

nosauca savus gadus buržuaziskajā Lat-

vijā. Taču arī šajos gados Raiņis nav

atkāpies no strādnieku šķiras revolucionā-

rājiem ideāliem, kaut arī viņa darbība da-

ļaudis valsts amatos un meņeviku parti-

jā līcinā par kļūdām un neskaidribām

notikumu izpratnē. Bet nemainīgs paliek

viņa nalds pret buržuazijas varu, viņa

dzīlā uzticība pamatskīrā un Oktobra re-

volūcijas zemei — Padomju Savienībai.

Raiņis šajos gados nekad nav bijis

buržuazijas varmācību pasīvs vērotājs.

Raiņa pārbrūkšanas diēnās kopā ar

Apspriede par padomju literatūras pozitīvo varoni

Novembra notikums Vissavienības otrās rakstnieku kongresa. Kam tagad jābūt galenajam rakstnieku komunistu darbībā? Kādas jābūt jaunās atrisnāšanas jāvērš? Kādas darba formas un metodes jāizraisa, lai godam sagatavotos vīstautas pārrunām par padomju literatūras likteņiem?

Par to bija rūna nesenu notikusiā Padomju rakstnieku savienības partijas organizācijas sapulcē.

Mūsu svarīgākais pienākums, — elca referents D. Jeromins, — ir pastiprināt literatūras jautajumiem veltīto parjas lēmumu propagandu, dot principālu atspērsu mums svešām idejām un teorijām. Rakstnieku savienības sekretariāts, mūsu partijas organizācija, literārā sabiedrība arī nosodja rupjas ideoloģiskas kļūdas, kas pieļautas žurnāla «Novji mirlejas. Konsekventi cīnītos par mūsu li-

teratūras idejisko tīrību un maksimālieko briedumu, komunistiem jābūt dedzīgiem propagandistiem, kas prot ar pārliecinašanos, pacietības izskaidrošanas palīdzību atzīstāvēt progresīvu uzskatus, parādīt, ka, tikai patiešij atkājot reālas pretrunas un īstenības likumības tās revolūcionarajā attīstībā, rakstnieks nonāk līdz īstai uzvarai dalīdāvē.

Komunistu avangardomā jāpāpaužas īkveņa darba jomā. Nemsim, piemēram, mūsu žurnālus un to kritikas un bibliografijas nodaļas. Žurnālos visspīgāk atspoguļojas padomju literatūras pašreizējais stavoklis un attīstības tendences. Te komunistiem jābūt plašu radošu pārrunu organizācijām.

Pirmskongresa darba apjomī ir mīlīgi, tā saturs ārkārtīgi daudzveidīgs, un jāpānāk, lai visi rakstnieku organizācijas posmi darbotos noteikti un saskaņoti. Tās attiec-

cas gan uz organizatorisko jautājumu īzlemšanu, gan uz idejiskās audzināšanas darba stavokli. Arī turpmāk jācinās par padomju rakstnieka morālās sejas skaidrību. Ar personīgu paraugu, ar godīgu radošu darbu — ar visu savu dzīves veldu rakstniekiem komunistiem jāsarā cīlveku dvesējo īnženieru augstais nosaukums.

B. Galins atgādināja Gorkļa vārdus, kas teikti Partijā rakstnieku kongresa trībīnē: «... partija ir valdība atņem mums arī tiesību komandēt citam citu, dodot tiesību mācīt citam citu. Mācīt — tas nozīmē savstarpēji dalīties pieredzē. Diezmēl, mēs maz dalāmies pieredzē. Rakstnieku savienības sekretariāts un pat mūsu partijas organizācija balstās uz cīlveku sauru loku. Apgaut ar aktīvu ir mūsu svarīgākais uzdevums.

Rakstnieku idejskuma tālākas celšanas, principālīties audzināšanas jautājumam, neietietīgal attieksmel pret idejskām kļūdām un īzkropļojumiem veltīja savu runu N. Lesjučevskis.

— Aizstāvēt mūsu skaidrās partījiskās porīcijas, — pateca A. Surkovs, — mums, komunistiem, jādarbojas neatlaidīgi, saliedēti, roku rokā ar biedriem.

Tagad mums jāvelc īlieis uzdevums: jāierosina rakstnieku īlielai, dīzīlaj un īnteresantīrai radošaj dīskusītaj, kas mums palīdzētu nesaudzīgi, bet mīlerīgi un precīzīai atdalīt vājo no labā un palīdzētu labāk īzprast, kā labais un dīzādālais par pastāvējo vīenkopus, vīdojot īsodienas socialīstiskās un rītdienas komunistiskās sabīdības dīzī literatūru.

A. Dementjevs un S. Smīrnovs savās runās atzīna nopīnīgas kļūdas, ko vīpīlī pieļāvuši kā žurnāla «Novji mirlejas» redakcijas koleģījas īlocekļi.

Sapulcē pieņēma plašu lēmumu.

A. Dementjevs un S. Smirnovs savās runās atzina nopietnās kļūdas, ko viņi pieļāvuši kā žurnāla «Novij mir» redakcijas koleģijas locekļi.

